

બોલ

સમાનતાળી

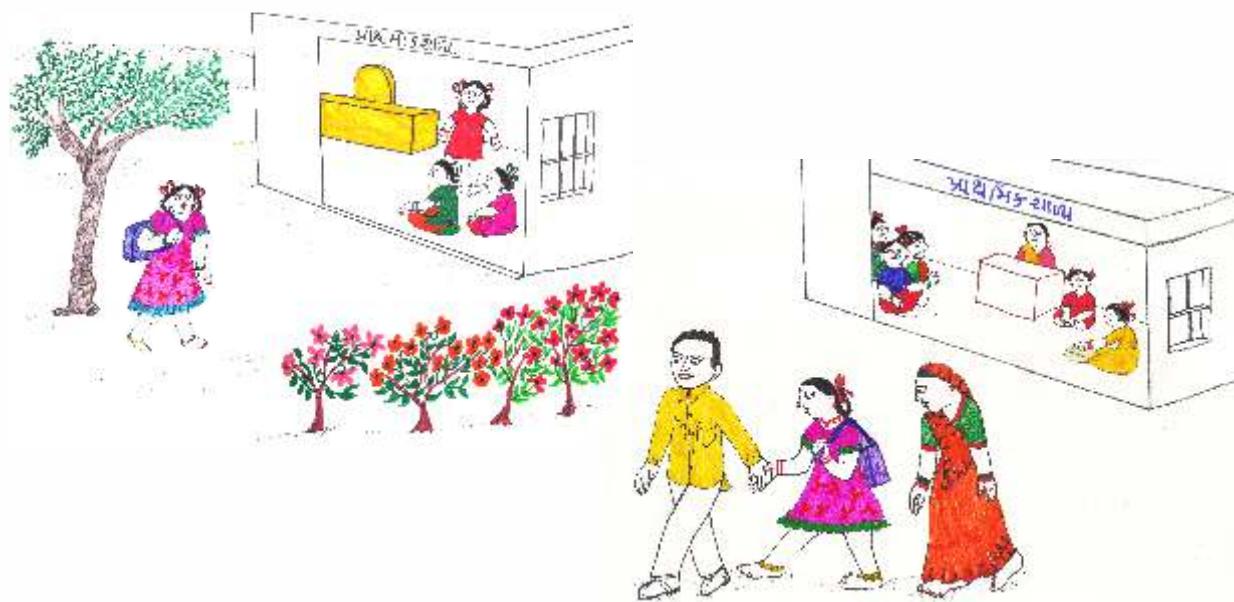
કચ્છના યુવાઓને વાચા આપતું સામાચિક

મહિનો : જુલાઈ - ઓગસ્ટ

વર્ષ : 2018

અંક : 2

આ બેંગરે થતા લગન યોગય છે ?

પ્રકાશક :
કરુણ ભહિલા વિકાસ સંગઠન
૧૫-યોગેશ્વર, ધનશયામ નગર, ભુજ

સંપાદકો :
ચુવાજૂથ - અંજાર
જાગૃતિ ગઢવી - કૃતિ લહેરે

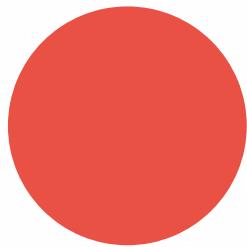
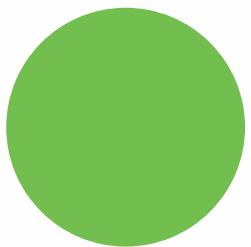
વર્ષ : ૨૦૧૮-૧૯

ચિત્રો :
હિમલ પેદ - રાધા ગરવા

નકલ : ૫૦૦

એ

તમારા માટે પસંદગીનો
અધિકાર એટલે શું ?

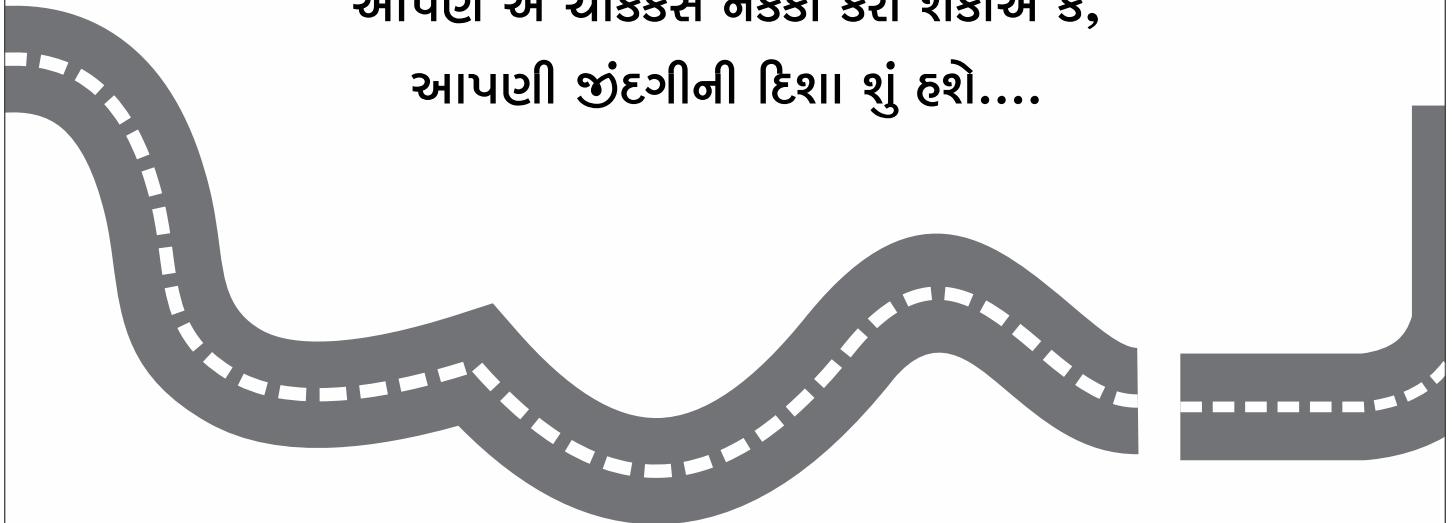

એ

પોતાના જીવનસાથીની પસંદગીનો અધિકાર દરેકને છે.

આપણો એ ચોકકસ નક્કી કરી શકીએ કે,
આપણી જુંદગીની દિશા શું હશે....

અનુકમણિકા

- કેટલાંક ચોકવનારા આંકડા ૦૧ થી ૦૪
- બાળલગ્નોથી ઉભી થતી અમારી દુનિયા ૦૫ થી ૧૦
- હું અને મારી ઓળખ ૧૧ થી ૧૩
- મારી જુંદગીના કેટલાક પાના ૧૪ થી ૧૭
- અમારી અભિવ્યક્તિ ૧૮ થી ૨૦
- મીઠી મોબાઇલ ૨૧ થી ૨૪

આ સામયિક વિષે થોડી વાતો...

મિત્રો, ગત અંકમાં આપણે જ્યોતિ-પુરુષ તરીકેના વલણ અને ભૂમિકાની વાત કરી હતી અને આ ભૂમિકાની બદાર પગ મૂકનારા કેટલાક પ્રેરણાદારી દાખલાઓ પણ વાંચ્યા.

આ અંકમાં વાત કરવી છે ‘બાળ લગાન’ અને તેનાથી ઉભી થતી ભયાવહ જુંદગીઓની. આર્થિક ક્ષેત્રે હરણકાળ ભરતાં આપણાં કરણમાં બાળ લગાનો થાય છે ? વિચારતા જ લાગે કે ના, આ આપણાં કરણની વાત ન હોઈ શકે. પણ એક ટૂંકા અભ્યાસમાં જ જણાયું કે રજર માંથી પદ જ્યોતિઓના બાળ લગાનો થયા હતા. આશારે ૨૦%, છે ને મોટો આંકડો ?

સમાજુક રૂઢિઓને કાયદાથી પણ ઉપર માનતા આપણે સૌ કેવી દુનિયા ઉભી કરીએ છીએ ? જ્યાં દિકરીઓને ભણવાનો, રમવાનો કે મનપસંદ કપડા પહેરવાનો અધિકાર તો નથી જ, પણ ‘લગાન’ જેવી અત્યંત મહિયની જાબતમાં પોતાનો કોઈ પણ મત આપવાની છૂટ નથી. પુખ્ત વયે આપણું બંધારણ દરેકને પોતાનો જીવનસાર્થી પસંદ કરવાની છૂટ આપે છે, ત્યારે ‘બાળલગાન’ નું તો અસ્તિત્વ જ ના હોઈ શકે.

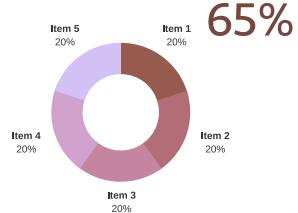
શું દિકરીઓ મુકત પણે જ્વાસ લઈ શકે એવું કરણ ના બની શકે ? આવી જ કંઈક ઈચ્છાઓ અને સપનાઓ આ અંકમાં છે.

આશા છે, સહૃદો ગમશે અને આ મૂશ્કેલ પ્રજનો આપણને વિચારતા કરશે.

કોઈ પણ ઉમર હોય,
લગ્ન માટે દબાણ એ ગુનો છે.

- ◆ ભારતમાં સંખ્યાની ફ્રિઝટાએ આખા પિંડવના સોથી વધુ બાળ લગ્ન કરેલ કિશોરીઓ છે. એક અંદાજ પ્રમાણો, ભારતમાં ૨૭% કિશોરીઓના લગ્ન ૧૮ વર્ષ પહેલા જ થઈ જાય છે.
- ◆ ભારતમાં ૧૫-૧૮ વર્ષની ઉમરના ૧૧.૬% લોકો એટલે કે કુલ ૧.૪૫ કરોડ કિશોર-કિશોરીઓ બાળ લગ્નનાં ભોગ બન્યા છે.
- ◆ છેલ્લા વર્ષોમાં ૧૫ વર્ષથી નાની ઉમરે લગ્ન કરનાર કિશોરીઓનું પ્રમાણ ઘટ્યું છે, પણ ૧૫-૧૮ની વર્ચ્યે લગ્ન કરનાર કિશોરીઓનું પ્રમાણ વધ્યું છે.
- ◆ ભારતમાં સોથી વધુ બાળલગ્નો બિહાર અને રાજ્યસ્થાનમાં થાય છે. જ્યાં અનુક્રમે ૫૫% અને ૫૬% બાળકીઓને નાની ઉમરે પરણાવી દેવાય છે. ગુજરાતમાં પણ ૪.૬% બાળકોઓ બાળ લગ્નનો ભોગ બને છે.

બાળલગ્નની અસરો

બાળલગ્ન કિશોરીઓને આગળ વધવાની દરેક તક છીનવી લે છે. આ માનવ અધિકારનું હનન છે.

બાળલગ્ન કિશોરીઓના આરોગ્ય, શિક્ષણ અને કચારે કોની સાથે લગ્ન કરવા એ દરેક અધિકારને છીનવી લે છે.

બાળ લગ્નની કિશોરીઓ પર શું અસર થાય છે ?

ગરીબી

બાળ લગ્નનો ભોગ બનેલ કિશોરીને પોતાનું શિક્ષણ પુરું કરવાની અને કમાવવાની કોઈ તક મળતી નથી જેથી તે પોતાની જુંદગી ગરીબીમાં જ વીતાવે છે અને કચારેથ તે/તેનું કુટુંબ આ ચક માંથી બહાર નીકળી શકતા નથી.

શિક્ષણ

બાળ લગ્ન થયેલ કિશોરીને મહદું અંશે શાળામાંથી ઉઠાડી લેવાય છે. જેથી તેમનો શૈક્ષણિક અને વ્યક્તિગત વિકાસ થઈ શકતો નથી.

આરોગ્ય

માતા મરણા/ઈજા, જોખમ - ૧૫ વર્ષ પહેલા માતા બનતી કિશોરીઓનો મૃત્યુ દર, ૨૦ વર્ષ બાદ બાળકને જન્મ આપનાર સત્રી કરતાં પ ગણો વધારે છે. કિશોરાવસ્થામાં તેમણે જન્મ આપેલ મોટા બાળના બાળકો ૧ વર્ષના થયા પહેલાં જ મૃત્યુ પામે છે.

૦૨

સાથે મળી આપણે બાળ લગ્નને નકારી શકીએ.

HIV/AIDS

બાળપણમાં લગ્ન થવાને કારણે તેમની પાસે શારીરીક સંબંધને લગતી સુરક્ષા અંગે જાણકારી કે પોતાની પસંદગી વ્યક્ત કરવાનો કોઈપણ અધિકાર હોતો નથી. આનાથી તેમને એઈડ્સ/જાતીય રોગ થવાની પુરી શક્યતા રહે છે.

હિંસા

બાળલગ્નનો ભોગ બનેલ કિશોરીઓ ને પોતાનો પ્રથમ શારીરિક સંબંધનો અનુભવ બજાબરીપૂર્વક જ થયેલ હોય છે. બાળલગ્નના લીધે ચુવા સ્ત્રી/કિશોરીઓ જુંગાભર હિંસા સહન કરે છે.

માનસિક અસરો

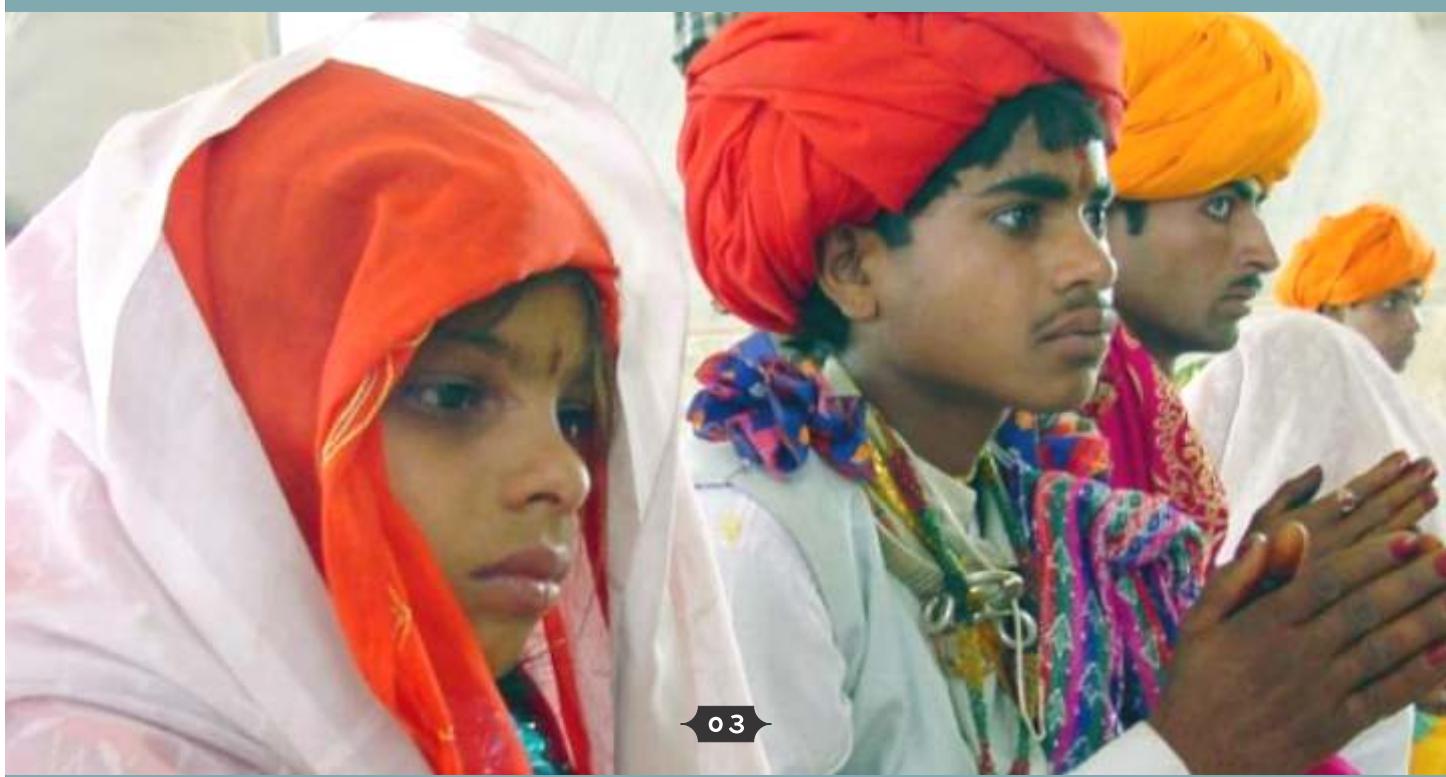
ડીપ્રેશન, માનસિક તણાવ, દબાણ, ધણી બધી જવાબદારીઓ, હિંસા અને ત્રાસ, જીવનના અગત્યના નિર્ણય લેવા માટેની અક્ષમતાઓ અને પોતાની પસંદગી વ્યક્ત કરવાનો અધિષ્ઠાસ એમ અનેક અસરોનો ભોગ બને છે.

આ અસરો તથા અનેકગણી ભયાવહ છે એ લાગણી જે, દરેક કિશોરીને પોતાના સપનાનું અકાળે જ મૃત્યુ થવાથી ઉભી થાય છે.

આ માટે કાયદો શું કહે છે ?

આ કાયદો માત્ર કિશોરીઓ માટે જ નથી પરંતુ મહદાંશે બાળલગ્નનો ભોગ કિશોરીઓ જ બને છે. બાળ લગ્ન પ્રતિબંધક ધારા, ૧૯૮૮ મુજબ ૧૮ વર્ષથી નીચેની કોઈપણ કિશોરીનાં લગ્ન કરવા એ અપરાધ છે.

ટોકાનું

એ રીવાજ નહીં, પણ જુનો છે

અમારી નજ્રે બાળનોથી ઉભી થતી હુનિયા

૦૫

આપણાં ગામોની પરિરીથત....

નાની ઉમરે અને જબરદસ્તીથી થતા લગ્નો.. કચારેક પિયારતા લાગે કે શું આ આપણા સમાજમાં થતાં હશે ? દરેક સમાજ કહેશે. ‘જમાનો બદલાઈ ગયો છે. આજે તો બાળકો પોતાની પસંદગી ના હોય તો લગ્નની ના જ પાડી હે છે.’

આ વાક્યના તથ્યને જાણવા ક.મ.ધિ.સં. અને અંજારના ચુવાઓએ પ ગામોમાં એક સર્વે કર્યો. સર્વેમાં ૧૮-૩૦ વર્ષની ઉભરની સ્ત્રીઓની લગ્નની ઉભર પિશે વાત કરી. તારણો ખૂબ દુઃખદ હતાં.

- ▶ ૨૨% સ્ત્રીઓના લગ્ન કિશોરાવસ્થામાં (૧૫-૧૭ વર્ષ) ની ઉમરે જ થઈ ગયાં હતો. ૧૦ સ્ત્રીઓના લગ્ન તો ૧૨-૧૩ વર્ષે જ થઈ ગયા હતો.
- ▶ ૨૦% સ્ત્રીઓનું પ્રથમ બાળક ૧૭ વર્ષની ઉમરે જ થઈ ગયું હતું. એવી ઉમરે જ્યારે શરીર આ બાળકને ઉછેરવા કે જન્મ આપવા બિલકુલ સક્ષમ ન હતું.
- ▶ ૫૮% સ્ત્રીઓના પતિની ઉભર તેમની ઉભર કરતા બમણી એટલે કે ૧૫-૧૭ વર્ષ વધુ હતી.
- ▶ ૩૦% પુરુષોનાં લગ્ન પણ બાળલગ્ન હતા.

છે ને આ આંકડા અત્યંત ગંભીર ? આવાં જ આંકડા ક.મ.ધિ.સં. અંજારના ૧૧ ગામોમાં ‘બાળલગ્ન’ રોકો અભિયાન કર્યું ત્યારે જાણવા મળ્યા. કેમ્પેઇન દરમ્યાન હાજર ૩૫% કિશોરીઓ જે ૧૨-૧૪ વર્ષની હતી, તેમની સગાઈ થઈ ગઈ હતી.

શું આ આંકડા આ કિશોર-કિશોરીઓની વ્યથા નથી દર્શાવિતા ? આપણો એક એવો સમાજ રચી રહ્યાં છીએ જ્યાં છોકરા/છોકરી બંનેની મરજી પિરદદ્ય તેમના સંસાર શરૂ કરવામાં આવી રહ્યાં છે. આવા સંસારથી શું તેઓ ખુશ હશે ?

શું સમાજ તરીકે આપણો એમેને એમની પસંદગીનું આકાશ ના આપી શકીએ ?

કેવી જુંદગીની કટપણ કરી હતી

ક.મ.પિ.સં.ના આ જ સર્વેમાં જ્યારે સ્ત્રીઓને પૂછવામાં આવ્યું કે, ‘શું તમને લાગે છે, લગ્ન તમારી પસંદગીથી થવા જોઈએ’ તો ૧૦૦% સ્ત્રીઓએ જવાબ આપ્યો ‘હા’ અમારી મરજીથી જ થવા જોઈએ. લગ્ન જીવન પિશેના તેમના કેટલાંક પિચારો ખૂબ હૃદયસ્પર્શી હતો.

“દિકરીઓની નાની ઉમરમાં કચારેય સગાઈના થવી જોઈએ,
કેમ કે એની ઘણી ઈરછાઓ બાકી હોય છે.”

‘દિકરીઓ ને ખૂબ ભણવા હેવી જોઈએ.
જો એ ઉમરલાયક થશે તો પોતે સારો જ જીવનસાથી પસંદ કરશે’

નાની ઉમરે સગાઈ/લગ્નમાં દિકરીઓના નિર્ણય ને ના સાંભળીએ તો તે આગળની જુંદગી કેમ કાઢે ?
કચારેક તેને પસંદના હોય તો છૂટા-છેડા લેવા સ્વિવાય એની પાસે શું પિકલ્પ ?

‘નાની ઉમરમાં લગ્ન થવાથી જન્મેલા બાળકો કચારેક જ બચે છે
એટલે જ બાળમૃત્યુ દર વધતો જાય છે.’

‘જુંદગી મારે કાઢવાની છે, તો મારી મરજી તો કોઈ પૂછો :
મનપસંદ જીવનસાથી મળે તો જુંદગી જ બદલાઈ જાય’

‘જુંદગી બે માણસની સહમતથી ચાલે છે જો તેમ ન હોય તો જીવનનો કોઈ અર્થ નથી’

‘દિકરી ઓ જુંદગીમાં પગભર ના થાય ત્યાં સુધી એમનાં લગ્નના થવા જોઈએ,
પોતાની કારકીર્દ પસંદ કરવાનો તેમને પૂરો હક છે.’

આવાં કંઈ કેટલાય પિચારો દિકરીઓના મનમાં જ દબાયેલા રહે છે. જરૂર છે તેને સાંભળવાની એક અહેસાસ ઉલો
કરવાની કે તેનો જે પણ નિર્ણય હોય આખું કુટુંબ-સમાજ તેની સાથે છે...
એટલે જ દરેક સ્ત્રીએ સપનું જોયું છે કે તેમની દિકરીના લગ્ન ૨૦ વર્ષ પછી જ થશે...
શું આ સપનાં આપણે સાચા કરી શકીએ ?

... શું કહે છે આપણા આગોવાનો ...

બાળભરન પ્રતિબંધક ધારો ૧૯૮૮ થી અસ્તિત્વમાં છે એટલે કે ૮૯ વર્ષથી...

છતાં પણ બાળભરનનો રીવાજ કેમ ટકી રહ્યો છે ?

આ જ જવાલ અમે અલગ - અલગ જ્ઞાતિના વડાઓને પૂછ્યો, તેમના જવાબ હતા, ;

‘અમારામાં તો પેટે
ચાંદલા થતા, જે પાછળથી
ઘોડીયા માં નકકી થતાં ગયા
અને હવે ૧૮-૧૯ વર્ષ રંગાઈ
થાય છે.’

‘આજનો જમાનો કેવો ખરાબ છે,
છોકરીઓ નિશાળોય જાયને બધી
જરૂરી-કરૂરી હોય, વળી પાછો મોબાઇલ...
એહે તો અમારા આખા
સમાજને બગાડયો છે. છોકરીઓ કંઈક
જવા-જુની કરે એ પહેલા તો પરણાવી દેવી
જ જારી, જારી જાય તો, અમારી
ચિંતા મટે, પછી ચે જાહે ને એનો ઘરવાળો’

શોક સમીજમાં રા-રા-રા વર્ષ
લગ્ન આજે પણ થાય છે
તેના કારણો પૂછતા જાણાયું...
છોકરીઓને વળી વધુ બાળાવાય
જ કેમ ? અમારા તો દિમગાંઠ
લગ્યું છે કે, રૂપ વર્ષ
(પહેલું બાસિક થાએ)
એટલે છોકરી ગોટી જ થયેલી
ગાંધીય પછી તો લગ્ન કરવાના
જ હોય ને... ધરે રહીને શું કરે ?

તો બીજી શર્તમાં
અલગ રિવાજ છે.
‘અમારામાં દિકરોનાં લગ
નક્કી ચાચ કે, છોકરાવાળાએ
અમૃત રક્મ આપો હેવાનો.
મા-બાપ ઘણોલાર આ કારણે જ
ઉત્સાહેને લગ્ન કરો વાખે.’

આ દરેક પિચાર પાઇળ એક જ તર્ક રહેલો છે.

સમાજની ચિંતા
આસપાસના વતાવરણ વિષેના જ્યાલો,
દિકરી એક જવાબદારી છે.
જેમાંથી જલ્દી છૂટવાની મથામણા..

શું ખરેખર દિકરીની ઈચ્છાઓ-નિર્ણયોનું કોઈ અસ્તિત્વ નથી ? શું એક સ્વતંત્ર
ઓળખ ઉલ્લેખ કરવાના તેના અધિકારને આપણે નથી છીનવી રહ્યાં ?

એ ખરેખર પિચારવા જેવું છે કે, ‘સલામતી’ ની ચિંતામાં ૧૫ વર્ષ પરણાતી
દિકરીઓ શું પોતાના સાસરે સલામત છે ?
શું કામ, ઘર-સંસારનો બોજો તેને સલામત રહેવા હે છે ?

મિત્રો, આ વિશે તમારા પિચારો અમને ચોક્કસ જણાવજો...

પંચાયતના સહ્યો શું માને છે ?

આપણાં દેશની લોકશાહીનું સૌથી અગત્યનું અંગ છે. ‘પંચાયત’ ‘લધુ સાંસદ’ જેટલી સત્તા ધરાવતી પંચાયત અને તેના સહ્યો જો ઈચ્છે તો, બાળલગ્ન જરૂર દૂર થઈ શકે.

લોહારીયા ગામ (અંજાર તાલુકો) ના સરપંચ જણાવે છે કે, “‘બાળલગ્ન’નું પ્રમાણ ઘટ્યું છે. પણ થાય તો છે જ. બાળલગ્ન અટકાવવા એ પંચાયત સહ્યની સાથે-સાથે એક નાગરિક તરીકે પણ મારી ફરજ બને છે. હું મા-બાપને પણ સમજાવું છું કે, બાળલગ્ન ના કરો.”

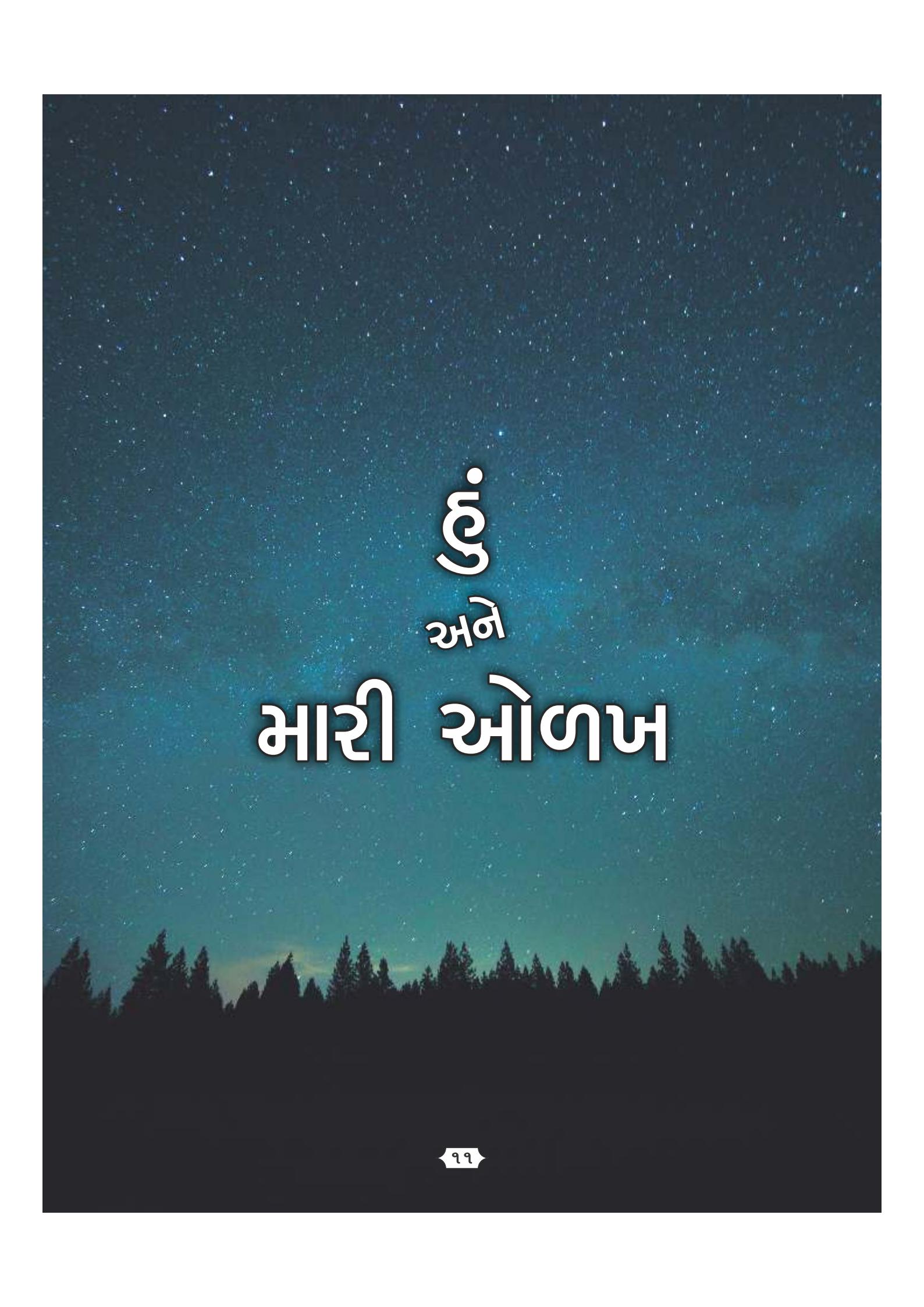
આવું જ માનવું ખંભરા ગામના ઉપસરપંચ સૂરજબેનનું છે. તેઓ કહે છે “મોબાઇલ, છોકરીઓની સુરક્ષા, આ તો બધાં બાળલગ્નનાં કહેવાતા કારણો છે.... જરૂર છે એને ઉડાણથી સમજવાની. કોઈ એક ઘટનાના લીધે ગામની દરેક ટિકરીઓનાં વહેલા લગ્ન કેટલાં ચોગ્ય છે ?”

આમ, આવા અનેક મંતવ્યો પંચાયતના દરેક સહ્યોના છે. જરૂર છે, ગામમાં આવા મુદ્દાઓની ચર્ચા કરવાની અને પહેલ કરવાની.

મિત્રો, શું તમે જાણો છો, સમાજુક ન્યાય અને અધિકારીતા ધિભાગે ૨૦૧૯ માં કરેલ છરાવ મુજબ દરેક ગામમાં ‘બાળ સુરક્ષા સમિતિ’ ની રચના ફરજીયાત છે. ૮-૯ સહ્યોની બનેલી આ સમિતિએ ગામમાં ‘લિંગભેદ’ ને ઓછો કરવો, બાળલગ્નો અટકાવવા અને બાળસુરક્ષાનાં તમામ પગલાં ભરવા એ તેમની મુખ્ય જવાબદારી છે. આ સમિતિની ટેખ-રેખ ગ્રામ પંચાયતે જ કરવની હોય છે. તો, આવો આજથી જ આવા માળખા ને રચીએ અને બાળલગ્ન અટકાવવામાં સંકિય બનીએ.*

*સ્ત્રોત : બાળ સુરક્ષા સમિતિ માટેની પુસ્તિકા (૨૦૧૭-GSCPS)

ਕੁਂ
ਅਨੇ
ਮਾਰੀ ਅੋਗਲ

પસંદગી અને નિર્ણય.... શું મને અધિકાર છે ?

દરેકની જુંદગીમાં આ બે શબ્દોનું શું મહત્વ છે ? આ શબ્દોને જ્યારે કિશોરીઓ એ ઉડાળાથી સમજવાનો પ્રયત્ન કર્યો. ત્યારે લગ્યું કે, કયા સ્તરે પસંદગીની તેમને છૂટ છે ? કયા નિર્ણયો તેઓ લઈ શકે છે ? પોતાના ભણવાના, હરવા-ફરવાના કે કપડાં પહેરવાના નિર્ણયો કદાચ દેખીતી દ્રષ્ટિએ સોથી પ્રસ્તુત લાગે, પણ સો કિશોરીઓએ એક અવાજે કહ્યું, ‘અમારા લગ્ન અંગે પસંદગી, મરજી અને નિર્ણય આ ત્રણોચ છુટ અમને મળવી જોઈએ...’

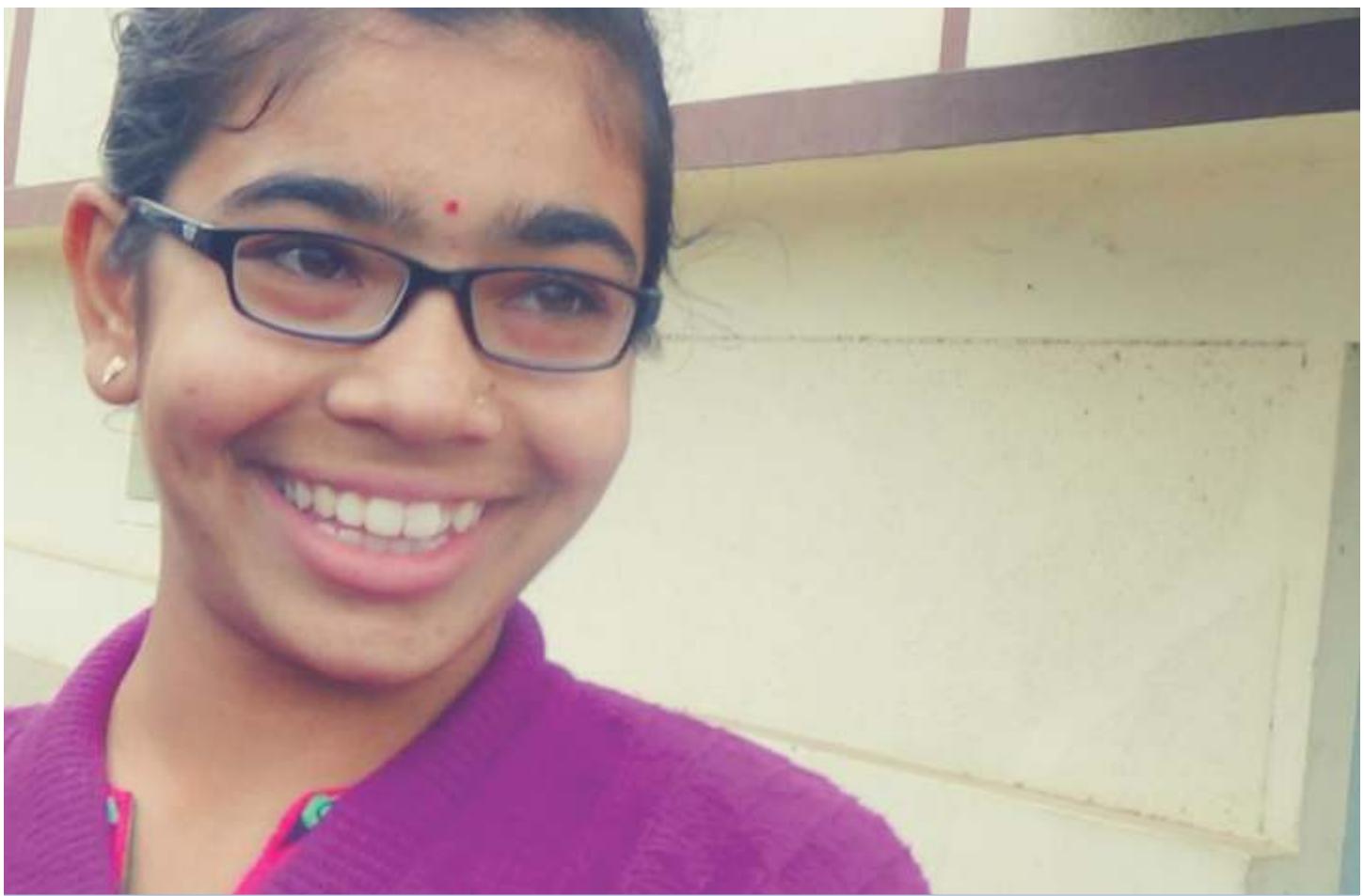
- પણ શું આ છુટ ખરેખર મળે છે ?

ક.મ.ધિ.સં. દ્વારા બે વર્ષ પહેલા કરાયેલ અભ્યાસમાં એ બહાર આવ્યુ કે માત્ર ૩૦% છોકરાઓ એ ૨૩% છોકરીઓ જ પોતાના લગ્ન અંગેના નિર્ણય લઈ શકે છે.

- ૩૦ વર્ષથી ઉપરની ૧૦૦% સ્ત્રીઓ (રજર સ્ત્રીઓના અભ્યાસમાં) એ જણાવ્યું કે, તેમના લગ્ન પોતાની પસંદગીથી થયા હોત તો તેમનું જીવન અલગ હોત.

આ અંકડાઓ વાસ્તવિકતા નથી દર્શાવતા ? શા માટે લગ્ન જેવાં આટલા મહતવના નિર્ણયમાં વ્યક્તિત્વોની કોઈ પણ સામેલગીરી નથી હોતી ? આના કારણો જે સમાજ માન્ય અને ગ્રાહ્ય છે તે આ રહ્યાં...

“આજે વાતાવરણ બદલાઈ ગયું છે. અમારા છોકરાઓ અમારા કદ્યામાં નથી. કાલે શું કરી નાખે, કહેવાચ નહીં તો સારું છે કે, અમે જ એમના લગ્ન નકકી કરી નાખીએ...”

“અમારા પડોશમાં રહેતી દિકરીઓ આટલી નાની ઉમરમાંચ રોજ તેચાર થઈને ફરે છે. પણી માવતરનેચ ચિંતા તો થાય ને ? વહેલાં લગ્ન કરી નાંખે તો એમને તો શાંતિ.”

“અમારા જમાનામાં અમનેચ પુછ્યું નથી, ને અમારી પસંદ કાંઈ આજ-કાલના છોકરાઓ તરત તો ના જ માને ને ? પણ શું કરીએ, વહેલું નક્કી તો કરવું જ પડે, નહીં તો સમાજ શું કહે ?”

જો આપણો કારણો શોધવા જઈએ તો આમાંનું એક પણ કારણ તથય સભર છે ? શું સમાજ કે અન્યોની ચિંતા આપણાને આપણાં પોતાના બાળકોની ઈચ્છાથી વધુ અર્થ પૂર્ણ લાગે છે ?

આજે જ્યારે આપણો માનીએ છીએ કે, વાતાવરણ બદલાયું છે ત્યારે એ પણ એટલું જ સત્ય છે કે, આજના કિશોર-કિશોરીઓ પોતાના ભવિષ્ય માટે વધુ સભાન છે. તેઓ પણ પોતાના માતા-પિતા અને વડીલો સાથે એ જ પ્રેમનો સેતુ દરછે છે. પણ જરૂર છે બંને પક્ષે થોડી સમજણ અને ધીરજની...

કિશોર-કિશોરીઓ સાથે ચર્ચા દરમ્યાન અમે પૂછ્યું કે, તમારું સ્વખન શું છે ? તો ૭૦% ના જવાબ હતાં, ‘મા-બાપનું નામ રોશન કરવું’ શું આ નથી દર્શાવતું કે, વાતાવરણમાં હજું પણ પ્રેમ અને આદર છે ?

મિત્રો, શું આ પરિસ્થિતિ આપણો બદલી શકીએ ? પસંદગીની દુનિયા ઉલ્લી કરવા માટે આપણો શું કરી શકીએ ? તમારા સૂચનો અમને ચોક્કસથી લખો....

મારી અંદાજિના પાત્રા

સલામત સમાજ રચાય એ કોણી જવાબદારી ?

શુ. એન. ની વ્યાખ્યા પ્રમાણે જ્યાં મહિલાઓ સલામત છે, ત્યાં સૌ સલામત છે. પણ આ સલામતી ઉભી કરવાની જવાબદારી કોણી ? ‘આપણા સહુંની’ ખરું ને ? અને જો અસલામતી સર્જય તો ભોગ કોણ બને ? એક દિકરી કે સૌ દિકરીઓ ?

આવી જ એક ઘટનાની અહીં વાત કરીવી છે. ભુજમાં ઘણાં ઝુપકપડી ધિસ્તાર આવેલા છે. જેમાંનો એક છે. રામનગર* છુટક મજૂરી કરીને પેટીયું રળતા આ ધિસ્તારમાં દાડની જાણો નટીઓ વહે છે. તો પીનાર અને ખરીદનાર બંનોની ભીડ લાગેલી જ રહે.

ઉષાબેન આવા જ એક પરિવારમાં રહે છે. જેમાં આવક અત્યંત ટૂંકી અને પરિવાર ત્રણ જણાનો. પોતાના બાળકોને ઉછેરવાની અને સંભાળ રાખવાની સંપૂર્ણ જવાબદારી તેમની ઉપર. ૧૪ વર્ષની તેમની દિકરી સંગીતાને એક દિવસ શાળાએથી પાછા ફરતાં મોહું થચું અને ધિસ્તારમાં જ ત્રણ છોકરાઓએ તેની જાતીય સતામણી કરી.

અત્યંત ડરેલી અને અવાચક સંગીતા પાસેથી વાત જાણી ઉષાબેને આ છોકરાઓને તેમની ભૂલ સમજવાની કોશિશ કરી, તો બદલામાં મળ્યો ભયાનક માર. તેમની આંખ પર ગંભીર ઈજા થઈ. આગળ કોઈ પણ પગલું લેવાની હવે તેમને હિંમત ના રહી.

સમાજના ડરથી જે પગલું સૌ કોઈને સહેલું લાગે એ જ તેમણે પણ ભર્યું. દિકરીની ‘નિયંતા’ ઓછી કરવા અને તેને ‘સલામત’ કરવા ૧૪ જ વર્ષે સંગીતાના લગ્ન તેનાથી બે ગણી ઉમર ધરાવતા પુરુષ સાથે કર્યા. સંગીતા હજુ તો એક આધાતમાંથી બહાર આવે તેની પહેલા જ તેની જુંદગીનો સોટો....

આવા અનેક નિર્ણયો આપણી આસા-પાસ પણ લેવાય છે. શું સલામતી ના નામે હોમાતી આવી દિકરીઓ ખરેખર સલામત હોય છે ? લગ્ન બાદ મજબૂરી પૂર્વક બંધાતા શારીરિક સંબંધ શું તેમને વધુ અસલામત નથી બનાવતા ? નાની ઉમરમા પતિ અને સાસરીયાનો બોજો તેઓને ‘મળતી’ સુરક્ષાના બદલામાં ચોગ્ય છે ?

મિત્રો, આવા અનેક સવાલો અને તેના જવાબો આપણે જ શોધવા પડશે.

(*ઘટનામાં ધિસ્તાર નામ બદલેલ છે.)

વात લક્ષ્મી, જ્યા, શાયનાની... કે આપણી ?

‘મારુંના નામ લક્ષ્મી’....

અમારા ફળિયામાંથી ૧-૨ છોકરીઓએ પોતાની પસંદગીના છોકરા સાથે લગ્ન કર્યા. તો ફરમાન નીકળ્યું - સૌ દિકરીઓનાં લગ્ન વહેલા જ કરી નાખવા. મને સ્કૂલમાંથી ઉઠાડી લીધીને ૧૪ વર્ષે થયા મારા લગ્ન. ૧૫ જ વર્ષે મને એક દિકરી જન્મી જે માંડ ર મિનીટ જીવી. ૧૬ વર્ષે ફરી એક દિકરી જન્મી જે અતિ કુપોષિત હતી. હ્યે, હું ૧૮ વર્ષની થઈ, ફરી થી માં બનવાની છું. મારું વજન માત્ર ૩૫ કિલો છે અને આંગણવાડી વાળા બહેન કહે છે, તારા શરીરમાં લોહીની ખૂબ કમી છે. ખબર નથી મારું બાળક જીવશે કે મરશે ?

‘મારું નામ શાયના’....

હજુ તો હું ઢીંગલાથી રમતી હતી ને લેવાચા મારા લગ્ન. લગ્નના જ વર્ષમાં જ જન્મી મારી જ દિકરીઓ... દરેક દિકરીના જન્મ પછી મારું શરીર ઘસાતું ગયું. મારો પતિ કાંઈ કમાય નહીં અને આખો દિવસ બસ ગામમાં ફર્યા કરે. હ્યે મારા સાસુને જોઈએ છે દિકરો... આખા પરિવારને સંભાળવા મજૂરીયે હું કરું, ઘરના કામ પણ મારે કરવાના પતિનો માર પણ મારે સહન કરવાનો. કયાં સુધી મારું શરીર આ સહન કરશે ? ’

‘મારું નામ જ્યા’....

૧૬ વર્ષે મારી સગાઈ થઈ ને તરત જ લગ્ન.... લગ્ન બાદ જ મને ખબર પડી કે મારા પતિના લગ્ન પણ થયેલા ને એમની એક દિકરી પણ છે. કાચી ઉમરમા જ મારી દિકરી જન્મી, પણ તે જીવતી ના રહી. ૩ માસ બાદ હું ફરી ગર્ભવતી થઈ. એક રાત્રે મારા પતિએ મને ખૂબ માર માર્યે, તો મારી કસુવાવં થઈ ગઈ. હ્યે, હું મારી મા પાસે જ રહું છું, મારે કયારેય સાસરે પાછા નથી જુયું.

ભયાવહ એવી આ ત્રણે જુંદગીઓ માટે આશાનું કિરણા કોણ બની શકે ? ઘણી દિકરીઓ હિંમતપૂર્વક પોતાનાં બાળલગ્ન થતાં અટકાવે છે. પણ જેઓ ના અટકાવી શકે તેમના માટે શું આ જ જુંદગી ?

મિત્રો, આ ઘટનાઓ વાંચી તમને શું લાગણી થઈ ? અમને ચોકક્સ લખી ને મોકલાવશો...

(*ઘટનામાં પિસ્તાર નામ બદલેલ છે.)

‘નિર્ણય પર અટલ’

બાળભગનની ચર્ચા નીકળે તો આપણે માનીએ કે દિકરીઓજ આ પીડા ભોગવે છે. પણ આપણાં પિતૃસત્તાક સમાજે દિકરા-દિકરી બંને માટે આ વ્યવસ્થા ધડી છે.

અનિલની ઉંમર ૨૮ વર્ષની છે અને તે મીઠી રોહર ગામમાં રહે છે. તે જ્યારે ૧૩ વર્ષના હતાં ત્યારે જે તેમની સગાઈ તો થઈ ગઈ હતી, પણ ટુંક જ સમયમાં તેમનાં પર લગ્ન કરવા માટે પણ દબાણ થવા લાગ્યું, અનિલે આનો ખૂબ પિરોધ કર્યો પણ સમાજ અને કુટુંબ માટે તો આ નવો જ દાખલો હતો.

અત્યંત સંઘર્ષ પછી તેમણે પોતાની સગાઈ રદ કરાવી અને લગ્ન પણ રોકાવ્યાં. ‘અમારા બંનેની ઉંમર નાની હોય તો ધરની જવાબદારી કેવી રીતે લઈ શકીએ ?’ એમની આ વાતને અંતે સહાય સ્વીકારી.

પુખ્ત ઉંમરે અનિલે પોતાની ભરજીથી લગ્ન કર્યા અને આજે બે બાળકો અને પત્ની સાથે ખૂબ સુંદર જુંદગી ખિતાવે છે. સાથે જ, સમાજમાં દરેક દિકરી-દિકરાને ભણવાની અને પોતાનાં નિર્ણયો લેવાની છૂટ મળે તે માટે સતત પ્રયત્નો કરે છે.

પોતાના ગામમાં સંપૂર્ણ પણે બાળ લગ્નો બંધ થાય અને સાચા અર્થમાં ખિકાસ થાય એવું તેમનું સ્વપ્ન છે.

મિત્રો, આપણે પણ આવા હિમાયતી બનીએ... આપણે બચાવેલી બે જુંદગીઓ ને પણ પોતાના સપના સાકાર કરવા મળે. તો જ સાચા નાગરિક કહેવાઈએ, ખડું ને ?

અમારી

અમારી

બાળલગ્ન થી કેવો સમાજ રચાય ?

અત્યારે આપણે ૨૧ મી સદીમાં જીવી રહ્યા છીએ તો ૨૧ મી સદી એટલે કે ટેકનોલોજી અને ઉચ્ચ પિચારોની સદી. છતાં પણ આજે અમુક સમાજમાં બાળકીના બાળલગ્ન કરી દેવામાં આવે છે.

આમ, દિક્કરીના બાળ લગ્ન કરીને આપણેટે દિક્કરીને જીવતી હોવા છતાં પણ મારી નાખીએ છીએ. તેના જીવનને આપણે કેટલું મુશ્કેલ બનાવી દઈએ છીએ.

નાની ઉમરમાં લગ્ન કરવાને કારણે તે બાળકો આગળ ભણી શકતા નથી અને તેમના સપનાઓને ઉડાન પણ મળતી નથી. તેથી તેમનું જીવન ખૂબજ દુઃખમય બની જાય છે.

આપણે સરકારના કાયદા જાણતા હોવા છતા પણ અજાણ બની ને બાળકોના જીવનને નર્ક બનાવી દઈએ છીએ. તો આપણે સૌ એ સાથે મળી ને બાળલગ્ન રોકવા જોઈએ અને તે બાળકોને તેના જીવનમાં એક નવી સપનાની ઉડાન મળે તેવું કરવું.

(વૃત્તિકા ગોરાણી - પાંતિયા (અંજાર)

શું આ છે ૨૧ મી સદી ?

૨૧ મી સદીએ જ્ઞાનની સદી છે. વિજ્ઞાનની સદી છે. તેમાં ટેકનોલોજીનો પિકાસ ઘણો બધો થયો છે. પરંતુ માનવીના વિચારો તો એવા ને એવા જ રહ્યાં છે. તેમા કોઈ પણ પ્રકારનું પરીવર્તન નથી આવ્યું. હજુ પણ લિંગ ભેદભાવ ઘણી બધી જગ્યાએ જોવા મળે છે.

અમાનું જ એક દૂષણ છે બાળલગ્ન. બાળલગ્નની મંજૂરી તો ન જ હોય, છતા પણ તેના માતા-પિતા તેના આવા બાળલગ્ન કરાવી દેતા હોય છે.

બાળલગ્ન એવી ઉંમર થાય છે જે ઉંમર ભણવાની અને રમવાની હોય છે. આમાં આવી ઉંમરે આખા ઘરની જવાબદારી ઉપાડવા અને કામ કરવા તેઓ સક્ષમ હોતા નથી. આ બાળલગ્નના લીધે બાળમૃત્યુ દરમાં પણ વધારો થાય છે અને તે માતા પણ જોખમાં મુકાઈ જાય છે. બાળલગ્નની બાળકી એક-પછી એક બાળકને જન્મ આપવાના ચકમાં ફસાઈ જાય છે. આવા લગ્ન એ એક ગુનો પણ છે છતા પણ ઘણા બધા સમાજોમાં આ જોવા મળે છે.

મરજુ વિરુદ્ધધનાં અને નાની ઉંમરે થતા લગ્નોનું પરિણામ છે હતાશા, નિરાશા અને આત્મહંત્રા. આપણે જ વિચારીએ કે આ કેવો નિર્ણય હશે, જેનાથી દિકરીઓને આત્મહંત્રા કરી છૂટવાનું વધું સહેલું લાગે છે? આ પ્રશ્ને આપણે દરેક જણે ખૂબ વિચાર કરી પગલાં લેવાની જરૂર છે.

- ભાવના રબારી(મીંડીયાળા- અંજાર)

મીઠી મોબાઇલ

વાત કરું છું આજે પ્રભાની

નાની હતી ત્યારથી જ પ્રભા
ભાગવાની શોખીન....

ભાગવું તો ગમે, સાથે રમવું ને
તોકાન કરવું ય એટલું જ ગમે...

ધીમે ધીમે મોટી થઈ ને
અપનું જોયું ટીચર બનવાનું
બહેનપણીઓને ય કહેતી
હું મોટી થઈ બદાં છોકરાને ભાગાવીશ
મારું કેટલું માન !

પાણા, એક દિવસ રાત્રે ઘરમાં
માતા-પિતાને વડીલોની
ગુલ્ફ-પુલ્ફ સાંભળી,

આ શું ? બદાં જ સપના એક પળમાં ચૂર,
એની બીજી બહેનને બે ભાઈઓ એમ
ચાહેય જાણી સગાઈ કુંઠુંબના જ
સગાના ધરમાં ચાર ભાઈ-બહેનો જોડે નક્કી થઈ.

૧૮ વર્ષની માંડ થઈને, પ્રભા અને
ભાઈ-બહેનના એક જ માંડવે લગન...
જેને કયાહેય જોયો ન હોતો એવા
પુરુષ સાથે જુંદગી વિતાવવાની ?
કેમ ?

પાણા,
મનના ડરને મા-બાપની
મરજુ આગળ દબાવી દીધો...

લગનના ર જ મહિનાની અંદર
પ્રભાની બહેન પર લખત હિંસા
થવા લાગી. પ્રભા આ જોતી રહી...

આખરે બહેને ઘર છોડયું...
લાજે ફરજ પડી પ્રભાને,
કે તેથા આ ઘર છોડી હે...

દિકરીઓની દુઃખી જોઈ મા-બાપે
બંને ભાઈઓના લગન
પાણી તોડવાનો નિર્ણય લીધો...

એક સાથે
આઠ જુંદગીઓ દાવ પર લાગી....

પાણી પ્રભા એમ હાર માને તેવી નહોતી,
તોણો પંચોને લેંગા કર્યા, અને પૂછયું
'આ નિર્ણય' કોણો કર્યો ? ને એની લજ કોને ?

મિત્રો, તમને શું લાગ છે ? પંચોએ શું નિર્ણય કર્યો હશે ?
અમને જરૂર લખીને મોકલાવો.

ગાડ વાતળો • અંદ...

છોકરાઓને નજીક આવતા જોઈ
રાધાને ને સૌ ને ચિંતા તો થઈ, પણ નકકી કર્યું,
હિંમત તો રાખીશું જાં...

રાધાએ સૌને કહ્યું, મને મદ્દ કરો,
અને છકડો કેમ બંધ થયો તે જોઈએ...

આમ જોયું, તેમ જોયું ને અંતે સમજાયું,
છકડો થયો રીપેર અને
સૌ ચાલ્યા ગામ ભણી

ગામ પાછા વળયાં તો સૌ એને
વઢવા તૈયાર જ હતાં,
પણ દિકરીઓને હસતી-રમતી આવતા
જોઈ ગુસ્સો ઓગળ્યો...

મિત્રો,
જો મનમાં ઈરછા હોય અને પોતાના પર વિશ્વાસ
હોય તો કોઈ પહાડ મુશ્કેલ નથી... ખરું ને ?

(અંત : દીયા પરમાર - ગામ : લોહારીયા-અંજાર)

આ અંક વ્યાચી
નમ્રાર્ય મગમ્રાં શું
ટિવ્યારો આવ્યા ?

તમે પણ તમારા લેખ, વાતો, પ્રતિભાવો, કખિતાઓ, ધિત્રો અમને મોકલી શકો.
આવતા અંકમાં આપણે ‘જાહેર જગ્યા પર સ્ત્રીઓની હાજરી’ ની વાત કરીશું,
તો એ અંગે પણ આપ અમને લખી શકો.

૬૫૮૯૫ ૨૭૫૦૮ નંબર પર અમને ટેક્ષ્ટ / વ્હોટ્સ એપ મેસેજ કરો.

શું
આપણા
વિચારો-રીવાજે અને
સામાજિક નિયમો બદલવાનો
સમય નથી આવ્યો ?

કૃત્તિવિરાસત
ન્યાયાભિવૃત્તિ કાળજી
એટલે જુદીઓ-જુદીઓ
જીવિત

